

УДК 336.225.674-447.61

К. В. Долинський,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВІТЧИЗНЯНИЙ СТАН СТАТИСТИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

K. Dolynskiy,

postgraduate student, Kyiv Taras Shevchenko national university, Kyiv

NATIONAL STATUS OF AGRICULTURAL TERRITORIES STATISTICAL SYSTEM: CURRENT ISSUES

Важливою умовою проведення об'єктивної оцінки родючості ґрунтів є ретельний облік природних і економічних чинників. Вплив природних умов на врожайність сільськогосподарських культур можна визначити на порівняно невеликих територіях з приблизно однаковими кліматичними, ґрунтовими, економічними й організаційно-господарськими умовами. Всього в Україні виділено 197 природно-сільськогосподарських районів, які відрізняються за агрокліматичними, геоморфологічними і ґрунтовими показниками. Порівняльна характеристика якості земель України досить складна, з чим пов'язані регіональні відмінності тепло- і вологозабезпеченості, типів рельєфу, ґрунтового покриву, ступеня освоєння земель і їх використання. У зв'язку з цим для обліку різних природних та економічних умов необхідно провести районування території з врахуванням закономірних змін природних умов, а також особливостей використання земель у народному господарстві. Природно-сільськогосподарське районування служить основою розробки різних видів галузевих і спеціалізованих районувань, особливо земельно-оціночного районування території, яке проводиться, як правило, на обласному рівні. В статті розглядається сучасний стан статистики сільськогосподарських територій України.

An important condition of objective assessments of soil fertility is a careful accounting of natural and economic factors. The influence of environmental conditions on crop yield can be determined on a relatively small area with similar climatic, soil, economic and organizational-economic conditions. In Ukraine there are 197 natural and agricultural areas, which differ in agro-climatic, geomorphological and soil indicators. Comparative characteristics of quality of lands of Ukraine is quite complicated due to regional variations of heat and humidity, type of relief, soil cover, the degree of land development and use. In this regard, to account for different natural and economic conditions necessary to conduct zoning of the territory in view of the regular changes of natural conditions and land use in the national economy. Natural-agricultural division into districts is the basis of development of various types of industrial and specialized zoning, especially land evaluation zoning, which is typically at the regional level. The article discusses the current state of statistics in agricultural areas of Ukraine.

Ключові слова: статистика, сільськогосподарські території, природно-сільськогосподарське районування.

Key words: statistics, agricultural areas, natural and agricultural zoning.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Сучасні теорії і практики, які відповідають за розробку інвестиційних стратегій по сприянню економічному зростанню, стикаються з численними проблемами у зв'язку зі зміною вигляду сільського господарства у двадцять першому столітті. Крім його найважливішої ролі в забезпеченні продовольчої безпеки, в даний час все більша увага приділяється розвитку сільського господарства як ключового і потужного чинника скорочення масштабів бідності. Розвиток сільського господарства розглядається як джерело екологічних проблем і фактор, що вносить свій внесок в глобальне потепління, дефіцит водних ресурсів, забруднення довкілля та деградацію земельних ресурсів. Світові проблеми, що стоять пе-

ред галуззю, локалізуються на національному рівні і потребують конкретних дій від кожної із держав, при цьому вказують на слабкі місця наявних статистичних даних [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Підтвердженням актуальності даної проблеми є те, що в даному напрямі працюють провідні міжнародні організації у сфері статистики сільського господарства, а саме: Статистичний відділ Організації Об'єднаних націй (СВ ООН), Всесвітній банк, Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Статистична служба Європейського союзу (Євростат) та ін. Серед вітчизняних вчених які протягом багатьох років займаються питаннями статистики сільськогосподарства слід відзначити Е.В. Чекотовсь-

кого, О.М. Прокопенко, С.О. Матковський, І.В. Прокопович-Павлюк та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення актуальних питань і аналіз основних чинників, що впливають на формування і розвиток статистики сільськогосподарських територій України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Щоб зрозуміти стан і можливості вітчизняної статистики сільськогосподарських територій, потрібно дослідити чинники, що виділяються і впливають на розвиток цього поняття. Сучасні науковці, які досліджують розвиток сільського господарства, статистичні можливості родючості ґрунтів, економічні і правові основи ведення сільського господарства виділяють виділяють наступні чинники, що впливають на розвиток статистики сільськогосподарських територій: інституційна інфраструктура, інформаційні технології та статистична методологія, наявність статистичної інформації, доступність статистичних даних [1].

1. Інституційна інфраструктура. Правові і законодавчі основи статистичної діяльності в Україні є чітко регульованими наявною нормативною базою, що бере свій початок із прийняття Закону України "Про державну статистику" від 17 вересня 1992 року. Закон передбачає, що крім Державної служби статистики України, виконавчими органами з питань статистичної діяльності в цілому займаються Міністерство фінансів, Національний банк, Державна фіскальна служба України. Саме цей закон закладає правову основу для збору статистики сільського господарства, яка станом на сьогоднішній день повністю відповідає вимогам ФАО згідно з Глобальною стратегією розвитку статистики сільського господарства та сільської статистики. Виконавчим органом, що відповідає за збір і обробку статистики сільського господарства передбаченим законом є Державна служба статистики України. Вона є єдиним інститутом, що координує статистику сільського господарства і сільську статистику в Україні, так як, сама система статистики в нашій державі має централізований характер. Згідно розпорядження Кабінету Міністрів України № 145-р від 20 березня 2013 року було затверджено Стратегію розвитку державної статистики на період до 2017 року. Дана стратегія містить в собі інтегровану програму розвитку статистики сільського господарства і сільської статистики. До складу програми включені наступні напрями [4]:

- статистика рослинництва та тваринництва;
- статистика лісового господарства та навколишнього середовища;

— статистика рибного господарства та рибальства.

На даний час в Україні немає офіційного форуму для діалогу між інститутами, які займаються збором, аналізом і публікацією статистичних даних та їх користувачами. Існує лише неформальний діалог із застосуванням електронних ресурсів (e-mail, веб-контакти) як канал для отримання зворотного зв'язку із користувачами статистики сільського господарства. До діалогу в даному форматі залучені: Міністерство фінансів, Національний Банк України, галузеві міністерства та відомства, представники академічних і дослідницьких спільнот та соціально-професійних структур, засоби масової інформації та представники приватного сектору [5].

2. Інформаційні технології та статистична методологія. Технологія збору статистичних даних під час проведення сільськогосподарського перепису чи вибіркового спостережень передбачає особисте інтерв'ю, сканування листів опитування та занесення інформації до баз даних за допомогою ручного вводу на комп'ютері. Аналіз і висвітлення статистичних даних здійснюється згідно усіх основних міжнародних класифікацій, в тому числі: Статистична класифікація видів економічної діяльності Європейського Союзу (NACE), Класифікація основних продуктів (CPC), Міжнародна стандартна торгівельна класифікація (SITC), Гармонізована система опису та кодування товарів (HS).

У рамках системи національних рахунків України сільське господарство включається до наступних загальнонаціональних рахунків:

- рахунок виробництва;
- рахунок утворення доходів;
- рахунок розподілу первинних доходів;
- рахунок руху капіталу [1].

Останній перепис населення України був проведений у 2001 році. Програма Всеукраїнського перепису населення передбачала також облік земельних ділянок сільськогосподарського призначення в домашніх господарствах і спостереження зайнятості в особистому підсобному господарстві як джерела засобів існування. Отримані результати дали можливість визначити роль цих господарств для населення в цілому, а також виявити соціальні групи у життєзабезпеченні яких цей вид діяльності відіграє вирішальне значення. До складу опитувального листа були включені питання стосовно сільськогосподарської діяльності домашніх господарств.

Відповідно до Закону України "Про сільськогосподарський перепис" від 23.09.2008 р. № 575-VI та на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.10.2011 р. № 944-р "Про про-

Таблиця 1.

Показники	Періодичність збору
Рослинництво	
Виробництво рослинницької продукції у вартісному вираженні (у поточних цінах)	Місяць
Індекси виробництва рослинницької продукції (у постійних цінах)	Місяць
Валовий збір сільськогосподарських культур	Місяць, рік
Врожайність сільськогосподарських культур	Місяць, рік
Посівні площі сільськогосподарських культур	Місяць, рік
Прибрані площі сільськогосподарських культур	Місяць, рік
Тваринництво	
Виробництво тваринницької продукції у вартісному вираженні (у поточних цінах)	Місяць
Індекси виробництва тваринницької продукції (у постійних цінах)	Місяць
Поголів'я сільськогосподарських тварин	Місяць, рік
Виробництво тваринницької продукції в натуральному вираженні	Місяць, рік
Рибальство та рибицтво	
Виробництво продукції рибальства та рибицтва у вартісному вираженні (у поточних цінах)	Квартал
Індекси виробництва продукції рибальства та рибицтва (у постійних цінах)	Місяць
Виллов риби	Місяць, рік
Виробництво аквакультури	Місяць, рік
Лісове господарство	
Лісозаготівлі у вартісному вираженні (у поточних цінах)	Квартал
Лісозаготівлі в натуральному вираженні	Квартал
Збір дикорослої лісопродукції в натуральному вираженні	Рік
Зовнішня торгівля продуктами харчування	
Експорт продуктів харчування у вартісному вираженні	Місяць
Експорт продуктів харчування в натуральному вираженні	Місяць
Імпорт продуктів харчування у вартісному вираженні	Місяць
Імпорт продуктів харчування в натуральному вираженні	Місяць
Основні фонди та ресурси в сільському господарстві	
Основні фонди в сільському господарстві по повній балансовій вартості	Рік
Основні фонди в сільському господарстві за залишковою вартістю	Рік
Наявність сільськогосподарської техніки	Рік
Наявність сільськогосподарських земель за видами землекористування	Рік
Площа зрошуваних земель	Рік
Обсяг води, що використовується для зрошення	Рік
Витрати на сільськогосподарське виробництво	
Кількість внесених добрив	Рік
Вартість внесених добрив	Рік
Витрата насіння для посіву (у натуральному вираженні)	Рік
Витрата насіння для посіву (у вартісному вираженні)	Рік
Витрата кормів для тварин (у натуральному вираженні)	Рік
Витрата кормів для тварин (у вартісному вираженні)	Рік
Витрата фуражу для годування тварин (у натуральному вираженні)	Рік
Переробка сільськогосподарської продукції	
Виробництво / реалізація / харчової продукції у вартісному вираженні (у поточних цінах)	Рік
Виробництво / реалізація / харчової продукції у вартісному вираженні (у поточних цінах)	Місяць
Харчова продукція рослинного походження в натуральному вираженні	Місяць
Втрати сільськогосподарських культур після збирання врожаю (у натуральному вираженні)	Рік
Харчова продукція тваринного походження в натуральному вираженні	Місяць

ведення Першого всеукраїнського загального сільськогосподарського перепису" в період з 1 по 25 липня 2012 року в Баштанському районі Миколаївської області проведено пробний сільськогосподарський перепис.

У ході пробного перепису відпрацьовано методи збирання відомостей про сільськогосподарських виробників, визначено основні напрями та способи проведення спеціального тематичного інформування населення з питань загального сільськогосподарського перепису, вдосконалено матеріали інформаційного супроводження та поширення його підсумків [3].

Під час пробного сільськогосподарського перепису здійснено перевірку на практиці Порядку організації та проведення навчання працівників апарату Держстату України, територіальних органів державної статистики, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, тимчасового переписного персоналу з метою успішного проведення Першого всеукраїнського загального сільськогосподарського перепису. Крім того, визначено оптимальні норми навантаження на тимчасовий переписний персонал та відпрацьовано заходи для забезпечення збереження конфіденційності отриманих відомостей під час проведення Першого всеукраїнського загального сільськогосподарського перепису.

За даними пробного перепису здійснено апробацію першої черги авто-

матизованої системи оброблення даних Першого всеукраїнського загального сільськогосподарського перепису [2].

Загальна статистична діяльність Державної служби статистики України відповідає основним вимогам ФАО стосовно публікації квартальних даних, щодо випуску сільськогосподарської продукції, індексу споживчих цін, індекс цін виробників промислової продукції, інформації про доходи домашніх господарств. Крім того, Держкомстат України надає на регулярній основі більш розгорнуту інформацію стосовно індексу споживчих цін по окремим видам продукції рослинництва і тваринництва. До індексу цін виробників сільськогосподарської продукції включається інформація отримана від сільськогосподарських підприємств та приватних (фермерських) господарств. Додатково публікується індекс цін на продукцію, що споживається в процесі сільськогосподарського виробництва. Державний комітет статистики, за підтримки Міністерства аграрної політики та продовольства України, проводять збір та розповсюдження даних стосовно цін на провідних ринках сільськогосподарської продукції [1].

3. Наявність статистичної інформації. Держкомстат України готує усі основні статистичні дані по сільському господарству згідно періодичності рекомендованої ФАО [5]. До основних показників рослинництва включають (табл. 1).

4. Доступність статистичних даних. Уся статистична інформація розміщується на офіційному сайті Державної служби статистики України, де кожен бажаючий має змогу ознайомитись із необхідними даними. Крім того, на офіційному сайті для громадськості доступна інформація стосовно методології національних спостережень сільськогосподарської діяльності та технічні звіти щодо отриманих даних [2].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, на сьогодні можна сформулювати основні завдання які стоять перед статистикою сільськогосподарських територій, а саме: визначення концептуальних засад статистики сільськогосподарських територій та розробка програмно-методологічної бази для проведення статистичної оцінки потенціалу сільськогосподарських територій.

Сьогодні потребує інформаційної бази для реалізації ефективних стратегій розвитку сільського господарства та сільських територій в глобальному, регіональному та національному рівнях. Саме тому, актуальною є проблема трансформації статистики сільського господарства і переходу до ста-

тистики сільськогосподарських територій. Сучасні вимоги до статистики сільського господарства потребують не просто інформації про стан і розвиток сільськогосподарського виробництва, а мають за мету скорочення масштабів бідності, соціально-економічний розвиток сільських регіонів та подолання екологічної кризи.

Література:

1. Звіт з аграрної політики: Продуктивність та ефективність українських сільськогосподарських підприємств / [Бальман А., Кьортіс Дж., Гагалюк Т. та ін.]. — К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2013. — 98 с.
2. Жук В.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: [монографія] / В. М. Жук. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 648 с.
3. Остапчук С. М. Бухгалтерський облік використання земель сільськогосподарського призначення: сучасний стан та потенційні можливості його удосконалення / С.М. Остапчук // Облік і фінанси. — 2014. — № 2 (64). — С. 56 — 65.
4. Сільське господарство України у 2014 році: доповідь Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
5. FAO statistical yearbook 2013. World Food and Agriculture. URL: <http://www.fao.org/docrep/018/i3107e/i3107e.PDF>

References:

1. Balman, A. Curtis, G. and Gagaliuk, T. (2013), Zvit z ahrarnoi polityky: Produktyvni'st' ta efektyvni'st' ukrains'kykh sil's'kohospodars'kykh pidprijemstv [Report on agricultural policy: the Productivity and efficiency of Ukrainian agricultural enterprises], Institute for economic research and policy consulting, Kyiv, Ukraine.
 2. Zhuk, V. M. (2009), Kontseptsiia rozvytku bukhgalters'koho obliku v ahrarnomu sektori ekonomiky [The concept of development of accounting in the agricultural sector of economy], NSC INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMY, Kyiv, Ukraine.
 3. Ostapchuk, S. M. (2014), "The accounting use of agricultural land: current status and potential possibilities of its improvement", *Oblik i finansy*, Vol. 2 (64), pp. 56—65.
 4. State statistics service of Ukraine (2015), "Agriculture of Ukraine in 2014", available at: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (Accessed 22 July 2015).
 5. FAO (2014), "Statistical yearbook 2013. World Food and Agriculture", available at: <http://www.fao.org/docrep/018/i3107e/i3107e.PDF> (Accessed 22 July 2015).
- Стаття надійшла до редакції 01.08.2015 р.*